

Из „Най-напред оковаха мисълта ни“

Превод Айтян Делихюсеинова

Добре дошла в самотата ми, тревице!

Явно ъгълът, в който бе поставена пластмасовата кофа, служеща за тоалетна, бе достатъчно влажен, за да може върху натрупалата се мръсотия да поникнат тънки стръччета трева. Появата на тази тревица, от която лъхаше желание за живот и надежда един ден да се разлисти, ме бе учудила много. А мисълта, че тя почти няма шансове да оцелее тук, дори успя да ме натъжи. Нямаше никакъв късмет. Житейският вятър бе довял семенцата ѝ до затвора, в който лежах, и така тя се бе озовала тук. Отново се замислих за изпълнените с живот семена. В годините, през които се разхождах по планините, бях виждал как дори по високите скали, в пукнатините им, там, където имаше само шепа пръст, тревите и дърветата бяха успели да си намерят място. Радвах се на разцъфналите им цветове. Житейският вятър всъщност е в ролята на земеделец, който се опитва дори една шепа пръст да превърне в красива градина. Земята е плодна като жена, а ветровете са земеделци, затова така се получава. И хората подобно на растенията, там, където бяха открили шепа пръст, бяха пуसнали корени, за да могат да продължат живота си.

Вече не бях сам в килията си. Бяхме аз и зелената трева, избуяла като жива надежда. Тъжното бе само това, че и двамата бяхме обречени. Нямах право да губя надежда. Ветровете, които бяха довели семенцата тук, бяха същите, които ме грабнаха и отведоха на други места. Нищо на този свят не е вечно, нищо не може да се задържи завинаги на едно място. И това семенце бе озарено от светлина като тази сгряла душата на един затворник. Ако не беше така, нямаше да се отзове на повика на един затворен между четири стени живот, нямаше да приеме да го последва по житейския му път.

Сред конфискуваните от служителите на реда мои произведения, които още не бяха отпечатани, имаше творба, наречена „Ветровете довяват невидими семена“. Това щеше да бъде една от книгите, написани в най-трудните ми дни, но...

В праха, наслоил се в разкъсана от куршум каска, бях видял едно прекрасно полско цвете, разцъфнало с цялата си красота. Оприличих живота ни с този на полското цвете. Тъкмо бях завършил това произведение, когато ветровете ме отвяха в затвора...

Семенцето, разлистило се тук, не бе създадено за условията в затвора. И аз не бях. Разбира се, че майка ми не ме бе родила, за да лежа в затвора. Съдба ли бе това, или нещо друго – не знам. Срамувах се от това, че трябва да стоим затворени зад тези дебели стени и да съществуваме, без да влагаме каквото и да било смисъл. Тук, на това място, горях като факла, разпръскваща светлината си в мрака. Светлината бе част от вътрешния ми свят, досущ като зелената светлина, струяща от неканения ми гост, зеления стрък трева. Понякога тя разпръсква повече светлина от един затворник, от един несправедлив съдия, от един затвор, дори от една библиотека.

Ето какво ми каза един ден „зелената светлина“, изпълнена с живот:

– След като ме покани да посетя самотата ти, ето ме, дойдох. Бих могла да дойда и в болницата, в която лежиш, в библиотеката или дори на гроба ти... Аз се раждам и живея благодарения на сълзите. Но за съжаление сълзите не могат да ми осигурят свободата... Останалото ти е до болка познато, няма нужда да го споменавам...

Няколко дни споделях самотата си с тази „зелена надежда“. Знаете ли какво ми каза последно?

– Умирам още преди да съм пораснала напълно, преди да съм се разлистила и умножила, преди да цъфна и да се развия... Не можах да видя красотата на живота, не вкусих от свободата му. Бях обречена още преди да се родя. Болна съм. Под мен няма пръст, нито светлина или вода, които да ми помогнат да порасна. Залъгваш се, че сълзите ти могат да ми вдъхнат живот. А и кого ли са успели да спасят, на кого са вдъхнали живот? Нужни са ми планинските ветрове, нужна ми е свободата...

Така моят „съкилийник“, преди още да е започнал живота си, преди да е видял изгрева на слънцето... умря. Той беше мой гост. Отново бях останал сам в килията си. Не успях да спася „зелената си надежда“. И аз бях затворник, ръцете ми бяха оковани.

* * *

Разрових пръстта, в която бе угаснала надеждата ми. Оказа се, че е едно пшеничено зърно. Мравчицата бе довякла и заровила пшениченото зрънце в самотата ми. Затворниците, които не намираха сили в себе си, умираха като това пшеничено зърно, млади и зелени...

Името ти е благословено...

„Ти имаш благословено име, сине!“

Това бяха думите на майка ми. Често казваше, че имената на хората са свещени и благословени, не са като тези на животните. Колко е хубаво, че имената на хората са благословени. Това е името, което ходжата прошепва в ухото на всяко новородено, името, което го съпътства през целия му живот. Името на всеки човек е негова чест, доблест, отражение на неговата същност, пътят, по който е поел, борбата, която води... С подобаващо поведение, с достойни дела, уважение и себераздаване ние, хората, всеки ден градим името си, за да се издигне то като една кула. Ако сме лоши, името ни е опетнено, т.е. и кулата, която сме изградили, се разрушава. Името е като родословно дърво, което пази честта на поколенията. Ние, хората, сме отражение на имената си – каквито са те, такива сме и ние в същността си.

Един ден попитах майка какво означава да имаш благословено име.

– След като се роди, един ден те взех и отидох при ходжата в селото. Казах му кое име съм избрала. Той се приготви, изчете една молитва, а след това и езан¹ и навеждайки се три пъти, извика името в ухото ти. След това те благослови да пораснеш в мир и любов с родителите си, да бъдеш добър човек и да служиш на народа си.

Ето така ми е било отредено да нося името си от люлката до гроба. Всяка моя добрина или злина ще бъде вписана в паметта на това име. Безспорно според паметта имената могат да бъдат лоши и добри. Името е достойнство, чест, то е като родината, заради която даваш живота си. Ако някой опетни името ти, можеш да го осъдиш и всеки да бъде справедливо наказан... Никой не иска името му да не струва пукнат грош. Всеки би желал то да е безценно...

Обикновено се казва: „Не позволява да петнят името му“ или „Има златно име“. При женитбите се цени доброто потекло. В миналото са водени толкова битки в името на честта. Но ето че ние днес тук, в тази страна, сме потъпквани.

Не знам дали поради друга причина или защото се срамуват, но познавам младежи, които предпочитат да скрият благословените си имена. Тези подлещи най-много нараняват душата ми. Не крия, че съм се замислял дали е възможно това да бъдат потомците на онзи велик народ, за чието величие свидетелстват запазените до

¹ Призив за молитва. – Б.пр.

днес следи от славното минало. Това ли са наследниците на храбри воители, раздаващи справедливост?!

Още бях в затвора, когато мина поредното преброяване. Всички затворници от турски произход бяха изкарани в коридора. Пред зоркия поглед на капитана всеки попълни формуляра си. Капитанът си позволи да посъветва затворника Мустафа Абдурахимов:

– Не е ли по-добре в графата за национална принадлежност да впишете българин вместо турчин?

Затворникът Мустафа избухна и застана пред капитана:

– Ние защо лежим в затвора? Защо гнием в тази дупка? Нима не е именно заради това?

Капитанът не пророни дума повече. Всъщност това бе чисто опипване на почвата, все още не бе пристигнало нареждане да се прави така.

Кой беше Мустафа Абдурахимов. Той беше роден в с. Юнсабдал¹, Разградско. Заедно с още няколко души беше формирал група за защита на правата на турците. Разпространявали са агитационни материали с послание: „Нека в училищата се изучава турски език!“ Всички бяхме поздравили Мустафа за тази му смелост. Беше един от уважаваните и почитани затворници тук.

Няколко дни по-късно капитанът дойде и нареди на пазача да отвори вратата на килията. След като ни огледа внимателно, сред присъстващите дванадесет души се спря на мен. Извика:

– Излез навън!

В коридора ме попита следното:

– Разбрах, че навремето си учил и в религиозно училище?

– Да, така е, учих.

– В момента чета един руски роман, в който се споменава, че турците някога са носили бяла препаска на главата. Авторът споменава, че бялата препаска е олицетворение на земния и отвъдния живот. Но не посочва повече подробности. Ти как би обяснил това?

– Подозирам защо искате да научите нещо повече, но нека все пак ви обясня.

– Причината е само една, просто искам да науча нещо ново, да разширя кръгозора си.

– Препаската, за която питате, е от бял тензук. Обикновено се намотава около червен фес. Белият цвят символизира чистотата на духа и силата на вярата. Носенето на подобна препаска е тра-

¹ Село Йонково, Разградско. – Б.пр.

диционно. Препаската е памучна тъкан, която мъжете мюсюлмани използват в ежедневието си. Заминаващите на фронта войници носят бялата препаска със себе си. Ако някой от тях загине, бялата препаска ще му послужи за кефен...

– Какво представлява кефенът?

– Това е нещо като „безшевен“ костюм, с който обличат покойника. Християните погребват покойните си близки с обувки, риза, шапка и костюм. А турците ги полагат в земята, загърнати в този кефен... С други думи, войниците отиват на фронта с ясното съзнание, че могат да изгубят живота си...

– Турците са борбен народ...

– Казвате го, защото наистина мислите така или...

– Казвам това, което е потвърдила и историята. А сега как стоят нещата?

– Мисля, че знаете отговора на този въпрос, и то по-добре от мен. Турските младежи в България не са редовни войници, те са най-често трудоваци.

– И сега ли продължавате да погребвате мъртвците си обвити в кефен?

– Такава е традицията ни, но вие се опитвате да ни попречите. В Лудогорието, в Герлово например, а също така и по останалите региони с турско население е много трудно да се намери тензух по магазините.

– Защо така? В нашата страна има всичко...

– Да, има, но за турците няма тензух за кефен. Забранено е. Забранена е продажбата му, за да им попречат да погребват покойниците си според обичая. Хората понеже не намират тензух, затова погребват близките си обвити в бяла хартия. Смешно е, но е факт, тъжно е, но е факт...

Първо се усмихна, след което лицето му леко посиня. Не каза нищо. Погледна към пазача, с жестове и мимики му даде знак да ме върне в килията. После... чух как подвижна на пазача:

– За награда дайте един чарпак бобена супа на Ахмед.

Съкилийниците ми очакваха да чуят защо бях извикан. Казах им защо ме е извикал. Не ми повярваха. Бяха се усъмнили, че може би предавам разговорите от килията. Един ядосано промърмори:

– Ако си ни издал, смятай, че сме те удушили на мига. Никой няма и да разбере...

Тези думи и съмнението им ме нараниха много. Никой в тази страна не можеше да вярва на другия. Ето такива бяха взаимоотношенията ни. Режимът беше успял да настрои хората един срещу друг.

Нямах представа как бихме могли да спечелим обратно загубеното доверие. С огорчение отговорих на усъмнилия се в мен затворник:

– Ти сам беше казал, че турците никога не лъжат. В подкрепа на това твърдение се бе позовал на произведенията на Захари Стоянов. Нима си забравил това?

– Толкова ми е свита душата, че вече не знам какви ги върша и говоря. Ако съм те наранил, извини ме...

Беше достатъчно да ми се извини. Наистина много се обидих, но все пак успя да ми се извини.

В килията цареше гробна тишина. Беше толкова тихо, че сякаш долавях звука от течащото време. Но да предположим, че ги бях излъгал! Как обаче щях да излъжа самия себе си? Ако ги бях излъгал, тогава нямаше да бъда това, което съм. Това нямаше да бъде Ахмед.

Няколко дни по-късно, на връщане от разходка на открито, по стълбите ме засече директорът на затвора, другарят Ботев. Бях сред редицата от затворници.

– Ти от Лудогорието ли си?

– Да...

– Вие турците бяхте малко там...

Така и не разбрах какво иска да ми каже. Затворникът до мен ме попита:

– Какво се е случило в Лудогорието?

– И аз не можах да разбера нищо.

По-късно разбрах защо директорът Ботев е попитал откъде съм. В едно разградско село джамията осъмнала с окачено турско знаме. Поставили го младите турци в селото. Това бе знамето на бунта. Не крия, че това ме зарадва много.

Разбира се, не можех да споделя радостта си с останалите. Затова я изживях тихо, говорейки на себе си:

„Ех, Ахмед Шериф, ето че имаме будни младежи. Такива, които нощем окачват знамена на минаретата. Утринното слънце изгряваше над развените знамена. Минарето е символ на нашата вяра, а знамената на народността ни. Хората просто искат да бъдат уважавани правата им. Ето за това се бунтуваме.“

Тези бунтовници по-късно са арестувани. Докарват ги при нас. За пореден път започват изтезанията, безкрайните изтезания. Пазащите, които ме наричат водач на бунтовниците, най-често ми казват:

– Вие, турците, напълнихте и килията за излежаване на тежки присъди.

Обитателите на килиите за тежки присъди бяха все хора с благословени имена...